

مسئله روابط استاد و دانشجو

همه روزه شاهد ایجاد و توسعه دانشگاهها و مدارس عالی در سراسر کشور هستیم ، هؤساتی که وظیفه خطیر تربیت نیروی انسانی متخصص ایران را بر عهده دارند ، متخصصانی که با صرف هزینه های گزاف تربیت میشوند و باید بنحوی پرورش یابند که اجتماع بتواند از وجود آنان بهره برداری صحیح کند .

مسئله ای که هنگام با توسعه این مراکز عالی تحصیلی مطرح میشود و در آتیه کشور بسیار مهم است موضوع پراهمیت روابط استاد و دانشجو است که در هر واحد تعلیماتی دو جنبه اساسی کار است .

در دانشگاه یا این مراکز تولید نیروی متخصص انسانی است که سبب های علمی و تحقیقی آینده هر کشوری ساخته میشود و از این جهت است که پی بمقام پرارزش و اهمیت اساتید دانشگاه و وظائف خطیر آنان میبریم ، اساتیدی که سرمشق علمی و عملی جوانان این مرز و بوم میباشند .

برای آنکه بهتر به نوع و کیفیت این وظائف و اهمیت در روابط استاد و دانشجو و نیز اثرات روانی و اجتماعی بعدی آن توجه کنیم بحث خود را در چند مورد کلی زیر خلاصه میکنیم .

۱- استاد بعنوان يك الكوى رفتار برای دانشجو .

دانشجویی که در کلاس درس با استاد آشنا شده و او را در سطح علمی و اخلاقی بمراتب بالاتر از خویش میشناسد بر آنست که رفتار و افکار و کردار و پیرا شیوه کار خویش کرده و روش بر خورد خاصی را که مطلوب میباشد الگوی رفتار قرار دهد .

بسیارند اساتیدانی که در طرز رفتار با دانشجویان و چه بسا دیگر افرادی که بنوعی با آنان سروکار دارند روش معمول یکی یا چندتن از اساتید پیشین خود را در روزگار دانشجویی پذیرفته اند و نیز فراوانند دانشجویانی که سبک

رفتار خاصی را از استاد خاص بدون حتی جهت معین (پدیده تلقین وجهه که در روانشناسی اجتماعی مورد بحث است) جالب یافته و آنرا بنحو قالبی در لوح پاک ضمیر خود نقش میکنند و این مهم را در سنین جوانه که دوران سازندگی شخصیت است بطور خودآگاه یا ناخودآگاه بانجام میرسانند در اینجاست که اهمیت رفتار و کردار اساتید در روحیه دانشجو روشن میشود . دانشجو همواره باستاد پدیده يك واقعیت مینگرد و بر آن است که دریا بدیده او چگونه می‌اندیشد ، چگونه احساس میکند و چگونه رفتار میکند . باید دانست که آرمانهای اخلاقی و اجتماعی استاد . شیوه استدلال و اندیشه او و بالاخره روابط اجتماعیش از جنبه های اساسی این امر است . فردی که بظاهر نام شریف استاد بر خود بنهد و غایت آمال خویش را در حصول به منافع و هدفهای مادی جستجو کند و غافل از معنویت علمی لازمه مقام استادی باشد الگوی نیکویی جهت دانشجوی جوان کم تجربه که آماده پذیرائی ذهنی ارزش های اخلاقی تازه است نتواند بود ، در چنین صورتی دانشجو زود می‌آموزد که پس از فراغت از تحصیل باید شغلی هر چند پردرآمد تر یافت و سپس کوشش در تسزاید آن کرد و در این راه اخلاق و خصائص و صفات عالی انسانی را به چیزی نشمرد ، زیرا قصد فقط تحصیل درآمد بیشتر است .

نمونه منفی فوق بدان آوردم تا اهمیت چنین مهمی را بیشتر در نظر آورده باشم . بنا بر این علاوه بر روابط اجتماعی استاد در دانشگاه روابط او در خارج از این محیط نیز محققاً ملاک توجه دانشجویان خواهد بود ، زیرا در این حصار علمی انواعی از قیود حاکم بر روابط افراد است و بعلت وجود چنین قیودی که نه تنها در دانشگاه بلکه در هر محیط رسمی دیگری فراوان یافت میشود و وجودش بنحوی لازمه روابط رسمی اجتماعی است افراد شخصیت طبیعی و نهادی خود را در پشت لباسهای رسمی مخفی خواهند کرد و بنا بر این در خارج از محیط جمعی رسمی عرصه فعالیت فردی بازتر است و بالتبقیجه شخصیت افراد بنحو عمیق‌تری شناخته خواهد شد از اینرو دانشجو همواره بی آنکه استاد اساساً خود توجه داشته باشد ناظر است و رفتارش را بعنوان يك ایدال اخلاقی و روحانی پذیرفته و سرمشق قرار میدهد .

۲ - مسئله روابط انسانی و آثار آن در تکوین شخصیت

دانشجو . روابط اجتماعی و روانی استاد و دانشجو از مهمترین مواردی است که میتواند مورد بحث قرار گیرد نحوه اثر این روابط بستگی تام به کیفیت ایجاد آن خواهد داشت .

آیا روابط استاد با دانشجو بصورت منکبرانه و بر معیار تفاخر و تفاضل ، رسمی و قراردادی و یا متکی به اصول صحیح روانشناسی روابط استاد با دانشجو است ؟ بی سبب نیست که قدامت زمره محبت را عامل بمکتب آوردن طفل گریز پای دانسته اند متأسفانه کمتر دانشجوئی است که استاد خود را قبل از هر چیز مربی و مرشد و دوست صمیمی خویش بداند و از وی چیزی غیر از جزوه گفتن انتظار داشته باشد .

بین استاد و دانشجو جز نوعی روابط خشک قراردادی که در اثر وجود کلاس ایجاد شده است حاکم نیست ، استاد حضور در کلاس درس و تعلیم علمی را تنها وظیفه خویش میداند و در برخی موارد حتی پرسش دادن به پاسخهای درسی دانشجویان و احیاناً اظهار نظرهایی مخالف آنان راهم بطیب خاطر پذیرا نیست تا چه رسد به رفاقت و یکرنگی با دانشجو .

پسندیده نیست که استاد فقط تفاخر و خودپسندی و در سطح بالاتر نمایشگری فضائل علمی و اجتماعی را شیوه مألوف خویش سازد و از ایجاد روح علمی لازم در دانشجویان تغافل ورزد . وجود رابطه قراردادی چون کلاس درس آنهم به کیفیتی که گفتیم تعلیم و تربیت در جهان مترقی امروز را پسندیده نیست . خلاصه کلام آنکه قبل از هر چیز دانشجو باید استاد را تکیه گاه علمی و روحانی خویش بداند و صمیمیت و سیادت اخلاقی و اجتماعی وی را امری محرز انگارد .

۳ - تحقیق و مطالعه . یکی از مسائل اساسی تعلیم و تربیت در

اغلب کشورها خاصه ایران فقدان شوق و عادت به مطالعه و تحقیق و تفکر علمی در افراد است . اهمیتی که ذهن پخته محققانه میتواند در سر نوشت جامعه داشته باشد امری واضح است و محتاج به توضیح نیست . برای آنکه افرادی داشته باشیم که هدف اصلی زندگی خویش را مطالعه و تحقیق علمی قرارداده باشند ، میبایستی

که آنانرا چنین بار آورده باشیم .

از اینروست که ناگزیر از عنوان این امر خطیر در دانشگاه هستیم دانشجویی که وارد دانشگاه شده و در کلاسهای درس حاضر میشود بایستی هم از اول به مطالعه و تحقیق اضافی پیرامون مطالب درسی سوکند و برای آنکه چنین عادتی در او بوجود آید باید قبلاً فواید کامل چنین هدف مقدسی را درک کرده باشد .

بجوانان باید بیاموزند که زندگی نه فقط خور و خواب و تفریح است و غرض از تحصیلات عالیه دانشگاهی اخذ مجوزی جهت استخدام بامزایای مادی بیشتر و احیاناً کسب عنوان علمی مقبول اجتماعی نیست ، هدف اساسی تعلیمات آکادمیک دادن کلید تحقیق بدست افرادی است که باید بعد ها با کیاست و ابتکارات دماغی شخص نوسازی علمی ایران نوین را بعهده گیرند نه آنکه عرصه تنگ ادارات راهدف خویش دانند و پس از ورود بدین دستگاها کتاب و تحقیق را بدست نسیان سپارند . ۱

بسیار دیدهام کسانی را که اوقات فراغت خود را در محیط شنلی صرفاً بانجام گفتگو ها و مکالمات بی ارزش و خسته کننده میگذرانند بی آنکه لاقلاً به مطالعه ای سطحی پردازند .

چنانکه گفتم وظیفه استاد است که در درجه اول خود محقق واقعی باشد و بدانشجوشیوه های تحقیق آموزد و پراه مطالعات علمیش فراخواند . ممکنست در اینجا این نکته عنوان شود که برخی از جوانان دانشجو شوق و ذوق لازم

۱ - قلت انواع فعالیت های فراغتی فرهنگی و ناچیزی بودجه زمانی آن در کل زمان فراغت که در بحث های جامعه شناسی فراغت (Sociologie de Loisir) مطرح میشود گواهی صادق است . طبق بررسیهای انجام شده بیشتر اوقات فراغت ما صرف در انجام گفتگو ها و بحث های نسبتاً کم اهمیت خانوادگی و دوستانه و مشابه آن میشود .

از سوی دیگر کمی تعداد کتب منتشره در هر سال و نیز نسبت فوق العاده قلیل کتب علمی اجتماعی و تحقیقی به کل کتب و کسادی بازار فروش نوع اخیر الذکر از مسائلی است که برحدت موضوع مورد گفتگوی افزایش نگارنده در باره جامعه شناسی فراغت جوانان در ایران تحقیقی در دست انجام دارد که پس از اتمام منتشر خواهد شد .

را از خود نسبت به امور علمی و تحقیقی نشان نمیدهند بنظر نگارنده طرح این اشکال بهر حال و بهر درجه از میزان واقعیت که باشد متوجه اساتید محترم است و مسئولیت خطیر آنان را حادثر جلوه میدهد و فقط جلوه‌ای از مسئله اساسی مورد بحث بشمار میرود، بی آنکه از وظیفه اساسی اساتید ما کاسته باشد. یاد دارم که چندین سال پیش ریاست دانشگاه تهران همزمان با تحولاتی که در دانشگاه تهران ایجاد کرد سیستم جزوه نویسی و ارائه مطالب درسی کهنه سالهای پیشین را بدانشجویان شدیداً تحریم کرد و برای اجرای کامل چنین هدف مقدسی نهایت جدیت لازم را معمول داشت. اقدام مزبور را محققاً قدم مؤثری در بهبود روش تعلیمی دانشگاهی در ایران باید دانست.

۴- مشاوره و همفکری. قسمت اعظم از وظائف يك استاد اموری

است که مربوط به ارشاد دانشجو در زمینه مسائل خصوصی و خانوادگی و مالی و اخلاقی و نظائر اینها میشود دانشجو باید استاد را مربی صمیمی خویش تشخیص دهد و بین خود و او احساس فاصله نکند و تفاوت اجتماعی و علمی استادی و دانشجویی را بهنگام طرح مشکلات خویش در محضر استاد بخاطر نیارد و استادش را کسی بداند که با تمام قوا در صدد حل مشکل اوست.

اغلب دانشجویان ما از داشتن چنین تکیه گاههایی محروم هستند و شونده فهیمی در قبال مسائل روز افزون خویش نمی یابند.

از سوی دیگر متأسفانه خانواده‌های ما هم اغلب آمادگی لازم را جهت پرورش اخلاقی و روانی جوانان ندارند و بنابراین مشاوران اجتماعی جوانان را ناگزیر قشرها و گروههای دور از محیط علمی و حتی فاقد صلاحیت ادبی و اخلاقی تشکیل میدهند و چه بسا روزانه شاهد حوادثی هستیم که از رهگذر این علل برخاسته‌اند، در مواردی هم که این مسائل اثر منفی آنی اجتماعی در شخص نداشته باشد شخصیت فرد مواجه با آثار آتی روانی خواهد بود که ممکنست جلوه‌های آن بصورت عقده‌ها، ناراحتی‌ها عادات ناپسند و دیرسیونها و امراض روانی دیگر درآید.

چه بسیار خود خوریها و خودکشی‌هایی را همگان ناظر بوده‌ایم که بر اثر فقدان راهنمای فهیم روی داده.

وقتی جوانی کم تجربه و سردوگرم روزگار نچسبیده با مشکلی هر چند

مسائل ایران . مسئله روابط استاد و دانشجو سال پنجم شماره سوم

بظاهر دیگران کوچک مواجه میشود در ضمیر خالی از نقش خویش آنرا می پرورد و از آنچنان آنچنانتر میسازد، چنانکه تو گوئی دنیا را از این بزرگتر مشکلی نبوده است .

در اینجاست که استاد و مربی دلسوز وی میتواند بجای دارا بودن حس خود خواهی و برتر دانی که نتیجه اش تضعیف و تحقیر شخصیتی دیگران بوده و سبب ایجاد ارزشهای منفی اخلاقی در جوانان است بنحوی دستانه بسا وی سخن آغاز کند و ویرا از طریق تحلیل دقیق مسئله مورد ابتلاش هدایت کند. علاوه بر موارد فوق دانشجویان نیازمند بداشتن راهنمایی جهت برنامه ریزی آینده خویش هستند لازمست کسی را داشته باشند که آنان را در انتخاب حرفه ، برنامه و رویه علمی و تحقیقی ، زندگی خانوادگی و اجتماعی و هزاران نکته دیگر ارشاد کند و از طریق همفکری وی را در زندگی دارای هدف و برنامه ای روشن و متکی به واقعیات زندگی کرده و از او انسانی مفید و ارزشمند بسازد ، نه آنکه دانشگاهها سازنده عده ای فارغ التحصیل پر توقع که تمام مزایای مادی ممکن در مدت زمانی کوتاه هستند گردند و از این طریق مشکلی بر دیگر مشکلات مملکتی بیافزایند .

با اقداماتی که اخیراً از طرف دانشگاه تهران در مورد انتخاب عده ای استاد راهنما جهت راهنمایی و مشاوره با دانشجویان بعمل آمده در صورتیکه بنحو مورد نظر کاملاً اجرا شود طلایه امید بخشی در اجرای این هدف مقدس خواهد بود .

پرتال جامع علوم انسانی